

İSLÂM MİRAS HUKUKUNUN ÖZELLİKLERİ*

Features of Islamic Inheritance Law

Hilal ÖZAY**

Öz

İslâm hukuku insanın hayattayken ve öldükten sonra Yaraticısı, kendisi, diğeri insanlar ve eşya ile irtibatını düzenleyen kurallar bütünüdür. Bu kurallar onun haklarını korumaya ve sorumluluklarını bildirmeye yöneliktir. İnsanın yaratılıştan gelen fitrî özelliklerini ve ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran aralarında adalet ve dengeyi sağlayan, husumeti engelleyen kurallardan bir kısmı hayatta iken bir kısmı da ölümden sonrası içindir. İnsanın ölümünden sonra malının ne oranda kimlere verileceği miras hükümleri kapsamında belirlenmiştir. Miras hükümleri, İslâm miras hukukunda daha çok “kitabu’l-ferâiz” veya “kitabu’l-mevâris” ayrıca “vasiyetler” ve “kısmet” başlıkları altında yer almıştır. Bu makalenin konusu insanın sahip olduğu mal hakkında verilen hükümlerden hareketle İslâm miras hukukunun özellikleridir. Her hukuk sisteminin hak, adalet ve denge gibi ortak noktaları mevcut olsa da İslâm miras hukukunun, kaynak ve muhatabının farklı olması nedeniyle diğeri hukukların miras sistemlerinden farklı, kendine has karakteristik özellikleri vardır. Bu özellikler zamana ve mekana bağlı olmaksızın her toplum ve her birey için pek çok hikmet ve maslahatı içermektedir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Miras, Özellik, Kadın, Erkek

* Makale Gönderilme Tarihi: 29.10.2018 / Makale Kabul Tarihi: 28.12.2018 / Makale Yayın Dönemi: Aralık 2018

Doi: 10.20486/imad.475629

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiştir. Ayrıca intihal tespiti için program kullanılmıştır.

** Dr.Öğr.Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı, Tokat, Türkiye/ e-posta: hilal.ozay@gop.edu.tr / ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6412-4430>

Abstract

Islamic law is the totality of the rules governing the connection of the Creator, himself, with other people and things, while the person is alive and after his death. These rules are intended to protect his rights and to report his responsibilities. Some of the rules that take into account the physical characteristics and needs of man from creation, provide justice and balance, prevent hostility, are for in life while others are after death. How much of the property will be given to the people after the death of the deceased is determined under the provisions of the inheritance. The provisions of the inheritance have been included in Islamic heritage law mostly under the headings “kitabu'l-ferâiz” or “kitabu'l-mawaris” as well as “wills” and “Kismet”. The subject of this article is the property of Islamic heritage law based on the provisions given about the property of the person. Although every legal system has common points such as rights, justice and balancing, it has its characteristic features that are different from the other legal systems because of the different sources and interlocutors of the Islamic heritage law. These features, regardless of time and space, contain many compassion and wisdom for every society and individual.

Key Words: Islamic Law, Inheritance, Feature, Woman, Man.

Giriş

İslâm miras hukuku ya da ferâiz, ölenin geride bıraktığı mal ve hakların belli ölçülerle, belli mirasçılara verilmesini düzenleyen bir ilimdir.¹ Bir başka deyişle ölünün geride bıraktığı mal ve haktan her vâris ve alacaklının hisse ve hakkının, fıkıh ve matematiğin bazı usul ve kaidelerinden istifade edilerek bilinmesini² konu edinen ilimdir.

Miras taksimi konusunda dünyada yaygın birbirinden farklı birkaç sistem vardır. Bunlar ferdiyetçi, kolektivist/sosyalist, kanuna göre ve aileyi koruyan sistemlerdir. Bu eğilimlerin hiçbirisi tek başına bir devletin miras hukukunda yürürlükte değildir. Daha çok her üç eğilimin de etkisini görmek mümkündür.³ İslâm miras hukukunun Şâri tarafından hükümlerinin belirlenmiş olması açısından kanunî sisteme, murise mal varlığının üçte birinde tasarruf yetkisi vermesi açısından ferdiyetçi sisteme, murisin mal

---

¹ *el-Fetâva'l-Hindiyye* (Ebü'l-Muzaffer Muhyiddîn Muhammed Bahadır Alemgir (ö.1118/1706) tarafından, Şeyh Nizam başkanlığında bir komisyona hazırlanmıştır), (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1411/1991), 6: 447; Ömer Nasuhi Bilmen (ö.1390/1971), *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istulâhat-ı Fıkhiyye Kamusu*, (İstanbul 2013), 5: 207; Mahmud Esad b. Emin Seydişehrî, *Ferâidu'ferâiz (Delilleriyle İslâm Miras Hukuku)*, trc. İsmail Hakkı Uca, (İstanbul: Esra Yayınları, 1994), 15.

² İbn Âbidîn, Muhammed b. Ömeri'l-Hanefî (ö.1252/1836), *Hâşiye 'alâ Reddi'l-muhtâr*, (İstanbul 1984), 6: 757; Küçük Ali Haydar Efendi (ö. 1354/1935), *Teshîlu'l-ferâiz (İslâm Miras Hukuku)*, sad. Orhan Çeker, (Konya: Tekin Kitabevi, 1984), 10; Vehbe Zuhaylî (ö. 1436/2015), *el-Fıkhu'l-İslâmî ve edilletüh*, (Dimaşk: Dâru'l-fikr, 1404/1984), 8: 243.

³ Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, (İstanbul 1991), 18, 19.

varlığının üçte ikisini akrabalara miras olarak bırakmak durumunda kalması aileyi koruyan sisteme benzemesine rağmen diğerlerinden çok farklı ve özgün bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

İslâm Miras Hukukunun Özellikleri

İslâm miras hukukunun, diğer miras hukuklarından ayrılan kendine has özellikleri/temel prensipleri ve usulü vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1. İslâm miras hukukunun kaynağı beşerî değil ilahîdir. Yani miras hükümleri beşerî değil ilahî irade ile oluşmuştur. Terikeye kimin hangi oranda vâris olacağı kanun koyucu (Şâri) olan Allah tarafından açıkça belirlenmiştir. Bu da onun yaptırım gücünü arttırmıştır. Mûrisin bu belirlenen kişi ve oranlarda değişiklik yapma hak ve yetkisi yoktur. Mûris ölümünden sonra mal varlığını kimlere vereceğini serbestçe tayin edemediği gibi mûrisin mal varlığı kendiliğinden mensup olduğu devlete ya da topluma da kalmaz.

Kimlerin miras alacağı ve ne kadar alacağı kitap, sünnet, icma ve sahabe reyî ile tespit edilmiştir.⁴ Böylece insanın yükü hafifletilmiş, işi kolaylaştırılmıştır. Ayrıca miras ile ilgili hükümlerin sabit olması insanlar arasında itiraz ve husumete de engel olmuştur.

Kur'an-ı Kerîm'de miras ile ilgili ayetler şu şekilde yer almaktadır: "*Allah size (miras hükümlerini şöylece) emir ve tavsiye eder: Çocuklarınız hakkında, erkeğe iki dişinin payı vardır. Kızlar ikiden fazla ise, mirasın üçte ikisi onlarındır. Kız bir tane ise mirasın yarısı onundur. Ölenin çocuğu (oğul veya kız) varsa, ana ve babadan her birine terikenin altıda biri verilir. Ölenin çocuğu olmayıp da ona ana ve babası mirasçı olduysa, üçte biri anasınındır. Ölenin erkek veya kız kardeşleri varsa, terikenin yine altıda biri anasınındır. Bu hükümler, miras bırakanın yapacağı vasiyetin infazından veya borcun ödenmesinden sonradır. Siz babalarınızdan ve oğullarınızdan hangisinin yarar bakımından size daha yakın olduğunu bilmezsiniz. Bu hükümler Allah'tan birer farîzadır. Şüphesiz Allah her şeyi bilicidir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.*"⁵

⁴ Ali Haydar Efendi, *Teshîlu'l-ferâiz*, 10; Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, 8: 243; Ali Himmet Berki, *Ferâiz İlmi ve İntikali*, (Ankara 1986), 31; Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 16.

⁵ en-Nisâ 4/11.

"Karılarınızın çocuğu yoksa terikenin yarısı sizindir. Eğer onların çocuğu varsa, size terikesinden (düşecek hisse) dörtte birdir. Bu da, onların yapacağı vasiyetin veya borcun ifasından sonradır. Eğer çocuğunuz yoksa, bıraktığınızdan dörtte biri onların (karılarınızın) dır. Şayet çocuğunuz varsa, terikenizden sekizde biri yine onlarındır. Bu da, yapacağınız vasiyetin veya borcun ödenmesinden sonradır. Eğer mirası aranan erkek veya kadın, çocuğu ve babası olmayan bir kimse olur ve onun (ana bir) erkek veya kız kardeşi bulunursa, bunlardan her birinin hissesi altıda birdir. Eğer ana bir erkek veya kız kardeşlerin sayısı birden fazla ise, onlar üçte biri zarara uğratılmaksızın aralarında eşit olarak taksim ederler. Bu hükümler yapılan vasiyetin ve varsa borcun ödenmesinden sonradır. Bu emirler size Allah'tan bir vasiyettir. Allah her şeyi bilen ve yarattıklarına çok yumuşak davranandır."⁶

"İşte bunlar Allah'ın hükümleridir. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, Allah onu altından ırmaklar akan Cennetlere koyar ki onlar orada ebedî kalıcıdırlar. Bu, en büyük bir kurtuluştur."⁷

"Kim de Allah'a ve Peygamber'ine isyan eder, Allah'ın sınırlarını açarsa, onu da içinde daimi kalıcı olarak ateşe koyar. Onun için küçültücü bir azap vardır."⁸

"Habibim, senden fetva isterler. De ki: "Allah, babası ve çocuğu olmayanın mirası hakkındaki hükmünü şöylece açıklar: Eğer çocuğu ve babası olmayan bir erkek ölür, geride (ana-baba bir veya baba bir) bir tek kız kardeşi kalırsa mirasın yarısı onundur. Eğer mirasçı erkek kardeş ise, çocuksuz (ve babasız) ölen kız kardeşinin bıraktığının tamamını alır. Eğer aynı şartlarla kalan kız kardeş, iki veya daha fazla ise, erkek kardeşinin bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer erkek ve kız kardeşler birlikte mirasçı olmuşlarsa, erkeğin hissesi iki dişinin hissesi kadardır. Allah size, yanılırsınız diye, hükümlerini açıklıyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir."⁹

"Hısımlar Allah'ın kitabınca birbirine daha yakındırlar. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir."¹⁰

---

⁶ en-Nisâ 4/12.

⁷ en-Nisâ 4/13.

⁸ en-Nisâ 4/14.

⁹ el-Mâide 5/176.

¹⁰ el-Enfâl 8/75.

*"Ana-baba ile yakın hısımların bıraktıklarından erkeklere, ana-baba ile yakın hısımların bıraktıklarından kadınlara, azından da çoğundan da farz kılınmış birer hisse vardır."*¹¹

*"Peygamber, müminlere kendi canlarından daha yakındır. Eşleri, onların analarıdır. Akraba olanlar, Allah'ın Kitabına göre, (mirasçılık bakımından) birbirlerine diğer müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar; ancak, dostlarınıza uygun bir vasiyet yapmanız müstesnadır. Bunlar Kitap'ta yazılı bulunmaktadır."*¹²

Ayetlerde görüldüğü üzere Allah Teâlâ, kızın, oğlun, annenin, babanın, karının, kocanın, anne bir kardeşlerin, anne baba bir ve baba bir kardeşlerin ve kabul edenlere göre dolaylı olarak zevi'l- erhâmın miras paylarını zikretmiştir. Fakat bu vârislere tahsis ettiği hisselerin illetini açıklamadığı gibi bu hisselerin farklı durumlarda değişmesinin illetini de açıklamamıştır. Böyle olunca da her bir paylaşımın nedeninin aklen tam olarak anlaşılması zordur. Hz. Peygamber'in mirasla ilgili bazı hadisleri de şöyledir:

*"Ferâiz (miras) ilmini öğreniniz ve öğretiniz. Çünkü ferâiz, ilmin yarısıdır."*¹³

*"Miras hisselerini sahiplerine verin. Kalan miktar, en yakın erkek hısımdır."*¹⁴

İbn Mes'ud (r.a.)'dan rivayete göre: "Hz. Peygamber bir kız, oğul kızı ve kız kardeş ile birlikte mirasçı olunca; kıza yarım hisseyi, oğul kızına üçte ikiyi tamamlamak için altıda biri, kız kardeşe de geri kalanı hükmetmiştir."¹⁵

*"Kız kardeşleri, kızlarla birlikte olunca asabe yapınız."*¹⁶

İbn Büreyde şöyle demiştir: Peygamber (s.a.s.) nineye yanında anne olmadığı zaman altıda bir vermiştir."¹⁷

Sünnet ferâiz ilminin öğrenilmesini teşvik etmiş, ayetlerde geçen ifadeleri tefsir etmiş uygulamayı göstermiştir. Ayrıca ayetlerde geçmeyen bazı hükümleri de vaz

¹¹ en-Nisâ 4/7.

¹² Ahzab 33/6.

¹³ Buhârî, "Ferâiz", 2; Ebû Dâvûd, "Ferâiz", 1; Tirmizî, "Ferâiz", 2.

¹⁴ Buhârî, "Ferâiz", 5, 7, 9-10; Müslim, "Ferâiz", 2-3; Tirmizî, "Ferâiz", 8.

¹⁵ Buhârî, "Ferâiz", 8, 12; Tirmizî, "Ferâiz", 4; İbn Mâce, "Ferâiz", 2.

¹⁶ Buhârî, "Ferâiz", 12; Dârimî, "Ferâiz", 4.

¹⁷ İbn Mâce, "Ferâiz", 4.

etmiştir. Vâris olma durum ve sırasını, bazı hacb kaidelerini; birden fazla kızın mirası,¹⁸ kız kardeşin kızlarla bulunduğu asabe olacağını,¹⁹ erkek akrabanın asabe olduğunu,²⁰ mülâane çocuğunun,²¹ ceninin,²² oğlun kızının,²³ ninenin²⁴ mirasını, velâ yoluyla mirasçılığı,²⁵ din farkının,²⁶ katlin²⁷ ve köleliğin²⁸ mirasçılığa mani olacağını açıklamıştır.²⁹

İcma ile oğul olmadığında oğlun oğlunun oğul yerine, baba olmadığında sahih dedenin baba yerine, kız olmadığında oğlun kızının kız yerine, anne olmadığında anne yerine ninenin ana baba bir kız kardeş bulunmadığında baba bir kız kardeşin, ana baba bir erkek kardeş bulunmadığında baba bir erkek kardeşin onun mirastan pay alacakları yani asılları yerine vâris olacakları tespit edilmiştir. Bu şekilde miras taksiminin naslarla ve icma ile ayrıntılı bir şekilde tespit edilmesiyle akrabalar arasında çıkabilecek muhtemel niza ve anlaşmazlıkların önlenmesi sağlanmıştır.

2. İslâm hukuku miras hükümleri diğer hükümlerde olduğu gibi yukarıda geçen ayet ve hadislerle bir anda değil tedricî olarak vaz edilmiştir.³⁰ Böyle olması insan tabiatına daha uygundur. Çünkü insan yaşadığı duruma alışıp bağlanır ve bu alışkanlıklarını bir anda terk etmesi de çok zor olur. Tedricî gelen emir itaati kolaylaştırır.

3. İslâm miras hukukunda vârislerin hisseleri Şâri tarafından belirli rakamlarla bildirilmiştir. Bu rakamlar usulde has lafızlar kapsamındadır.

¹⁸ Tirmizî, “Ferâiz”, 3; Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 4; İbn Mâce, “Ferâiz”, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 352.

¹⁹ Buhârî, “Ferâiz”, 8; Tirmizî, “Ferâiz”, 4; Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 4; İbn Mâce, “Ferâiz”, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 463; Dârimî, “Ferâiz”, 7.

²⁰ Buhârî, “Ferâiz”, 5, 7, 9, 15; Müslim, “Ferâiz”, 2, 34; İbn Mâce, “Ferâiz”, 10; Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 7; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 313.

²¹ Buhârî, “Tefsir”, 23; Müslim, “Liân”, 2; Ebû Dâvud, “Talâk”, 27; Buhârî, “Şahâdât”, 21.

²² Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 15; İbn Mâce, “Ferâiz”, 17.

²³ Buhârî, “Ferâiz”, 8; Tirmizî, “Ferâiz”, 4; Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 4; İbn Mâce, “Ferâiz”, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 463; Dârimî, Ferâiz 7.

²⁴ Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 5; Tirmizî, “Ferâiz”, 10; İbn Mâce, “Ferâiz”, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 225

²⁵ Dârimî, “Ferâiz”, 35, 52, 53; Buhârî, “Ferâiz”, 21; Müslim, “İtk”, 5; Ebû Dâvud, “Ferâiz”, 12; Tirmizî, “Buyu”, 33.

²⁶ Buhârî, “Ferâiz”, 25; Müslim, “Ferâiz”, 1; Tirmizî, “Ferâiz”, 15, 16; İbn Mâce, “Ferâiz”, 5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 200.

²⁷ İbn Mâce, “Diyet”, 14; Ebû Dâvud, “Diyet”, 20; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 49.

²⁸ Ebû Dâvud, “İcâre”, 44; Tirmizî, “Buyu”, 25; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 82.

²⁹ Ali Haydar Efendi, *Teshîlu'l-ferâiz*, 27-32; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslâm Hukuku, Şahıs, Âile ve Çözümlü Miras*, (Konya 1977), 310, vd.; Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1: 424.

³⁰ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, (İstanbul: Nesil Yayınevi, 1996), 1: 419.

Usulcüler hâs lafzın, vaz olduğu manaya delaletinin katî olup aksine bir delil bulunmadıkça vaz olduğu mananın dışında bir manada kullanılmaması hususunda ittifak etmişlerdir.³¹ Yani zaman ve şartlar değişse de bu miktarlarda değişim söz konusu olamaz.

Tahdit getiren, yaklaşık bir rakam verme amacı bulunmayan, eksiltme ve arttırma imkanı bulunmayan konularda, ahkamda herhangi bir değişikliğe gitmek caiz görülmemiştir. İslâm âlimleri, nassla belirlenen miktarların da bir hikmeti olduğunu, dolayısıyla bunlara muhalefet etmenin caiz olmayacağını belirtmişlerdir. Bu sebeple miras payları, o devrin içtimaî ve iktisadî konumuna göre düzenlenmiştir, bu gün şartların değişmesinden dolayı paylar hususunda yeniden değerlendirmeye gidilmesi gerekir gibi tevellere de tamamen kapalı bulunmaktadır.³² Dolayısıyla ilahî kaynaktan tahriç edilmiş hükümlerin, toplumsal değişimle birlikte değiştirilmesi ve yeni bir forma sokulması söz konusu değildir.³³ Velev ki toplumsal rol ve sorumluluklar tamamen değişmiş olsun.

“Mevrid-i nasda içtihadı mesağ yoktur”³⁴ kaidesince ortaya konduğu üzere, hükmü açık ve kesin bir nassla belirlenmiş olan meselelerde nass ile getirilen hüküm ile hareket edilmesi gerekmektedir ve bu hususta içtihadı izin yoktur.³⁵ Miras hükümlerinin tafsilatlı olarak bildirilmesi insanların arasında ihtilafın oluşmasına da engel olmuştur.

Genelde böyle iken birkaç meselede açık nassın bulunmadığı ve ashabın ihtilaf ettiği de vakidir. Anne, baba ve karı veya kocanın birlikte mirasçı olması durumunda annenin nasıl mirasçı olacağı meselesi, red ve avl meseleleri, reddi kabul edenlere göre karı ve kocaya reddin caiz olup olmaması meseleleri ihtilafli meselelerdendir. Zevi'l-erhâmın mirasçılığı, mirasçı kabul edenlere göre ise mirasçı sıralaması ve mirastan nasıl

³¹ Serahsî, Şemsü'l-Eimme Ebûbekir Muhammed el-Hanefî (ö.483/1091), *Usûlü's-Serâhsî*, (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ts.), 1: 128; Büyük Haydar Efendi, *Usul-i Fıkıh Dersleri*, nşr. M. Çevik, K. Meral, (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1966), 36; Abdülkerim Zeydân, *el-Veciz fi usuli'l-fıkıh*, (Bağdat 1396/1976), 281.

³² Mehmet Erdoğan, *İslâm Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*, (İstanbul: İFAV, 2000), 127.

³³ Yusuf Karadâvî, *İslâm Hukuku Evrensellik Süreklilik*, trc. Yusuf Işıcık, Ahmet Yaman, (İstanbul: Marifet Yayınları, 1999), 40.

³⁴ Mecelle, md. 14.

³⁵ Muhammed Seyyid Bey, *Fıkıh Usûlüne Giriş*, trc. Hasan Karayığit, (İstanbul: Dügün Yayıncılık, 2010), 155, 165, 168, 169; Ahmed b. Şeyh Muhammed Zerkâ (ö.1357/938), *Şerhu'l-kavâidi'l-fıkhiyye*, thk. Mustafa Ahmed Zerkâ, (Dimeşk: Daru'l-kalem, 1409/1989), 147.

pay alacakları hususu içtihatla şekillenmiştir. Kelâlenin mahiyeti hakkında da ihtilaf vaki olup yine içtihatlarla çözüme çalışılmıştır. “Himâriyye”, “haceriyye” ya da “Ömeriyye” meselesi olarak da bilinen kendisine asabe olarak hisse kalmayan anne baba bir kardeşlerin, anne bir kardeşlerle ortak mirasçı kılınması meselesi de içtihat edilerek çözülmüştür.³⁶

4. İslâm miras hukukunda miras anne baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile (dar bir çerçeve) içinde değil daha geniş yakından uzağa doğru her dereceden pek çok akraba (anne, baba, dede, nine, çocuklar, torunlar, kardeşler, amcalar, halalar, vs.) arasında cereyan eder.³⁷ Böylece servetin belli ellerde toplanmasına ve ondan belli kişilerin faydalanmasına engel olunmuş ve vârislerin sınırı genişletilerek daha çok kişinin mirastan istifade etmesi sağlanmıştır. Sonuç olarak da şahıs, aile ve toplumda servet dağılımında denge korunmuştur.

5. Mûris hayattayken veya ölüm hastalığına yakalanmadan önce malı üzerinde sınırsız tasarruf yetkisine sahiptir. Vârisine, başka birisine veya herhangi bir kuruma malının tamamına hibe edebilir, satabilir.

Fakat mûris, ölüm hastalığı (marazu'l-mevt) anında veya ölümünden sonra geçerli olmak üzere malını istediğine ve istediği kadar veremez. Malının üçte ikisini vârislerine bırakmak zorundadır.³⁸ Kalan yani malın üçte birinde mûrisin tasarruf hakkı vardır. Buna da vasiyet denir.

Miras bırakanın ölüme bağlı olarak yapabileceği vasiyet terekenin üçte biri ile sınırlıdır³⁹ ve bu sabittir. Yani İslâm miras hukukunda malın üçte birindeki tasarruf yetkisi mahfuz hisselerine göre değişmez. Mirasçı kim olursa olsun ve hissesi ne kadar olursa olsun vasiyet hep terikenin üçte biri kadar olabilir.⁴⁰ Kalan üçte ikilik kısım vârislerindir.

---

³⁶ Zeynep Cerah, Gözetilen Hikmetler Açısından Fıkıhta Kadınların Mirası (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Rize 2012), 177.

³⁷ Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 22.

³⁸ Cürcanî, Ebu'l Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. Ali, *Şerhu's-sirâciyye*, (Mısır: Mektebetü'l-Mustafa, 1944), 6; Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 22.

³⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 27, 143, 144; Cürcanî, *Şerhu's-sirâciyye*, 6.

⁴⁰ Şakir Berki, “İslâm Hukukunun Ana Hatları II”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Ankara 1973), 19: 34.

6. İslâm miras hukukunda vârise vasiyet yapılamaz ancak vâris dışında birilerine vasiyet geçerlidir. Yani Mûris vârislerden biri lehine veya aleyhine bir tasarrufta bulunamaz. Çünkü vârisin mirastan belli bir hissesi zaten mevcuttur. Sadece Hanefilere göre diğer vârisler kabul ederse vârise vasiyet geçerli olur.⁴¹

Vârislerden birisi lehine vasiyette bulunmak vârisler arasında adaleti bozarak geçimsizliğe, düşmanlığa sebep olabilir. Bundan başka kendilerine vasiyet yapılmamış olan mirasçılardan mûrise olan bağılıklarını da zayıflatabilir.⁴² Bu yüzden Hz. Peygamber (s.a.v.): “Dikkat ediniz, varise vasiyet yoktur”⁴³ buyurmuştur.

7. Mirasın dağılması İslâm miras hukukunda keyfi değil hısımlık, nikâh ve velâ şeklinde sebeplere bağlanmıştır.⁴⁴ Hayattayken var olan sorumlulukla ve yakınlıkla orantılı miras dağılımı yapılmıştır. Mirasçılığın belli sebeplere bağlanmasıyla vârise de mûrise de insiyatif tanınmayarak bir standart oluşturulmuştur.

8. Miras cereyan eden kişiler arasında temsil ve dayanışma vardır miras alma da yakınlık dostluk ve saygı esas, düşmanlık öldürme ve farklı dinden olma ise mirastan mahrumiyete sebep olur.⁴⁵ İnsanın yaratılışı gereği kan hısımları yani neslinden geldikleri ve neslinden gelenler kendisine daha yakın gelir. Hayattayken kazandıklarını sevdiği ve yakın bulduğu kişilere bırakmak ister. Sevdiği insanlara malını bırakacağı düşüncesi de insanın hayattayken çalışmasını, mal kazanmasını sağlar. Bu da ülke ekonomisini geliştirir.

⁴¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 27: 175; Mustafa Uzunpostalcı, *Hukuk ve İslâm Hukuku II*, 93.

⁴² Şakir Berki, “İslâm Hukukunun Ana Hatları II”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19: 36.

⁴³ Ebû Dâvûd, “Vesâyâ”, 6; Tirmizî, “Vesâyâ”, 5.

⁴⁴ Hattâb, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdurrahman (ö.954/1547), *Mevâhibü'l-Celîl şerhu Muhtasari'l-İmâm Halîl*, (Beyrut: Dâru'l-fîkr, 1398/1978), 6: 427; Şîrbînî, Muhammed b. Ahmed el-Hatîb (ö.977/1570), *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'anî elfâzi'l-Minhâc*, (Beyrut: Dâru'l-fîkr, ts.), 3: 4; Dâmâd, Abdurrahmân b. Muhammed b. Süleyman (ö.1078/1667), *Mecma'u'l-enhur şerhu Mülteka'l-ebhur*, (Beyrut 1998), 4: 495-496; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istulâhat-ı Fıkhiyye Kamusu*, 5: 221; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslâm Hukuku*, 309; Ali Himmet Berki, *Ferâiz İlmi ve İntikali*, 29; Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 34; Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1: 421-422; Abdülaziz b. Abdullah b. Bâz, vdğ., *Camîu ahkâmî'l-mevâris*, (Kahire: Daru İbn Hazm, 1328/2007), 14; el-Mardîni, Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed Sibt, *er-Rahabiyye fî ilmi'l-Ferâiz*, (Dimaşk: Darü'l-Kalem, 2013), 32.

⁴⁵ Muhsin Koçak, vdğ., *İslâm Hukuku*, (İstanbul 2014), 322.

Aralarında nesep ya da nikâh sebebiyle bir yakınlık olmamasına rağmen köleyi hürriyete kavuşturan ile köle arasındaki ve kimsesiz bir kişi ile dayanışma sözleşmesi yapan şahıs arasında saygı ve dostluk nedeniyle mirasçılık söz konusu olur.⁴⁶

9. İslâm miras hukukunda mûris olmak da vâris olmak da mecburidir. Kişilerin arzu ve iradelerine bakılmaz. Sadece mûrisin vasiyet adı altında malının üçte birinde tasarruf yetkisi vardır. Mûris dilerse vârisler dışındakilere de mal bırakabilir.⁴⁷

10. Mûris, vârisinin miras almasına engel olamaz veya onu miras almaktan men edemez.⁴⁸ Yani mûris vârisi aleyhine bir tasarrufta bulunamaz. Mirastan mahrumiyet sebepleri şer'an tespit edilmiştir.⁴⁹ Böylece mûrisin keyfi davranıp vârisleri mağdur etmesi önüne geçilmiştir.

İslâm hukukunda mirastan mahrumiyet sebepleri vârisin mûrisini öldürmesi, mûris ile vârisin farklı dinden olmaları, vârisin veya mûrisin köle olması, mûrisin ve vârisin hangisinin önce öldüğünün bilinmemesi, vâris ile mûris arasında akrabalık bağının bilinmemesi, vârisin nesebinin gayri sahih olması veya lian ile reddedilmesi, gayrimüslim için ayrı memleket vatandaşı olmalarıdır.⁵⁰

11. İslâm miras hukukunda mansup mirasçılık yoktur.⁵¹ Yani mûris miras mukavelesi ile hiç kimseye mirasçılık vasfı izafe edemez. Çünkü İslâm hukukunda kimlerin mirasçı olduğunu Allah Teâla tayin buyurmuştur. Mûris vâris olmayan birisine ancak vasiyet yoluyla mal bırakabilir.

Var olan vârise engel olunamadığı gibi istenilen birisi de vâris yapılamaz.⁵² Mal sahibi hiç kimseyi vâris kılamaz. Birisine mirasından pay vermek o kişiyi vâris yapmaz. Bu tasarruf vasiyet kabul edilir.

---

⁴⁶ Muhsin Koçak, vdğ., *İslâm Hukuku*, 322.

⁴⁷ Muhsin Koçak, vdğ., *İslâm Hukuku*, 322.

⁴⁸ Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 24.

⁴⁹ Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslâm Hukuku*, 310-314; Ali Himmet Berki, *Ferâiz İlmi ve İntikali*, 31; Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 24; Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1: 424-427.

⁵⁰ İbn Rüşd, Ebû'l Velîd Muhammed b. Ahmed el-Hafîd el-Kurtubî (ö.595/1198), *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, (Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 1402/1982), 2: 351, vd.; Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, 3: 24-29; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 8: 255; Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 24; Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslâm fıkhı: İbâdât-muamelat-ferâiz*, 3: 243.

⁵¹ Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 24.

⁵² Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 24.

12. İslâm miras hukukunda vârisin mirası reddetme hakkı yoktur.⁵³ Vâris istemese de miras kalır. Mûrisin mal varlığı vârise kalır borçları kalmaz. Yani vâris mirası alsa da mûrisin borçlarından şahsen sorumlu değildir. Mûrisin kendisi borçlarından sorumludur. Dolayısıyla vârisin borçları kabul etmemek için mirası reddetmesi de söz konusu olmaz. Mûrisin borçları miras taksimi yapılmadan verilir.

13. İslâm miras hukukunda evlatlık alınan kimse evlat edinenin gerçek evladı ve mirasçısı olamaz. Ona bırakılan mal miras değil vasiyet olur, o da malın üçte birini aşamaz.

İslâm miras hukukunda evlat edinme hukukî bir müessese olarak kabul edilmez.⁵⁴ İslâm'da yetim ve kimsesiz çocukların bakılıp büyütülmesi himaye edilmesi teşvik edilmekte mal ve mülklerini korumak emredilmekte ve bu konuda çeşitli önlemler alınmakla birlikte⁵⁵ evlat edinilmesi uygun görülmemiştir. İslâm öncesi cahiliye Araplarında mevcut evlatlık müessesesini İslâm kaldırmıştır. Kur'an-ı Kerîm'de "*Allah evlatlarınızı özoğullarınız olarak tanımadı. Bunlar sizin ağızlarınıza geliveren sözlerden ibarettir. Onları (evlât edindiklerinizi) babalarına nisbet ederek çağırın. Allah yanında en doğrusu budur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşleriniz ve görüp gözettiğiniz kimseler olarak kabul edin.*"⁵⁶ buyurularak bu ifade edilmiştir.

14. Mûrisin en yakın ve onun ölümünden en çok etkilenen akrabaları; annesi, babası, eşi ve çocukları her halükarda mirastan hisse almıştır.⁵⁷ Çünkü İslâm miras hukukunda adalet ve ihtiyaç gözetilmiştir. Miras dağılımında vârisin mûrise daha yakın akraba olması, kadın ya da erkek olması (cinsiyete göre farklılık) dikkate alınarak hisseler belirlenmiştir.

Nimet külfet dengesi sağlanmış, hisseler adaleti sağlayacak şekilde aile içindeki sorumluluğa ve ihtiyaç durumuna göre taksim edilmiştir. Mesela çocukların anne ve

⁵³ Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 23.

⁵⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 30: 292; Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 23.

⁵⁵ Bakara, 2/283, 215, 220; Nisâ, 4/6, 8, 10, 36, 127; Enam, 6/152; Enfal, 8/41; İsrâ, 17/34, 8; Kehf, 18/82; Haşr, 59/7; İnsan, 76/8; Fecr, 89/17; Beled, 90/16; Duha, 93/9, 12; Tirmizi, "Birr", 14; Buhari, "Edeb", 24, 78; Müslim, "Zühd", 42

⁵⁶ Ahzâb 33/4-5.

⁵⁷ Cürcanî, *Şerhu's-sirâciyye*, 85; İbn Âbidîn, *Hâşiye 'alâ Reddi'l-muhtâr*, 7: 779.

babadan daha fazla miras alması, öncelikle miras alan on iki kişilik grup olan ashâbı ferâizden sekiz tanesinin kadın olması, erkek ve kız evlat birlikte vâris olduklarında erkeğin kızın hissesinin iki katını alması bunun en bariz örnekleridir.

15. İslâm miras hukukunda vefat eden vârisin yerine çocuklarının anne ve babalarını temsilen miras almaları anlamına gelen halefiyet uygulaması yoktur. Yani mûristen önce vefat eden mirasçıyı vâris kabul etme imkânı bulunmamaktadır.⁵⁸ Babaları dedelerinden önce ölen torunlar, babalarından dolayı dedelerinden miras alamazlar. Mirasçılığın olması için vârisin mûris vefat ettiğinde gerçekten veya takdireen hayatta bulunması gerekir.

16. İslâm miras hukukunda terikeden öncelikle teçhiz ve tekfin masrafları karşılanır, sonra mûrisin varsa borçları ödenir, daha sonra mûrisin vasiyeti varsa o yerine getirilir en son miras taksimi yapılır.⁵⁹ Miras taksimi yapılırken hazır bulunan mirastan payı olmayan yakınlar, yetimler ve yoksullara sadaka verilmesi ve gönüllerinin alınması da tavsiye edilmiştir.⁶⁰

17. İslâm miras hukukunda rızâî taksim caiz ve önceliklidir. Yani vârisler karşılıklı anlaşma yoluyla da mirası paylaşabilirler. Kazaî taksime⁶¹ anlaşmazlık halinde veya vârisler arasında çocuk, mecnun ya da matuh bulunduğu başvurulur.⁶² Yani ferâiz zarurî uygulanması gerekmez.

18. İslâm miras hukukunda mûris, vâris ve terike miras hükümlerinin geçerli olması için bulunması gerekli temel unsurlardır.⁶³ Yani ferâiz ilminin rükünleridir.⁶⁴

---

⁵⁸ Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 25.

⁵⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 29: 137, 138; Cürcanî, *Şerhu's-sirâciyye*, 3, vd.; *el-Fetâva'l-Hindiyye*, 6: 447; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhat-ı Fikhiyye Kamusu*, 5: 214; Ali Himmet Berki, *Ferâiz İlmi ve İntikali*, 14-18; Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslâm fihri: İbâdât-muamelat-ferâiz*, (Konya: Uysal Kitabevi, ts.), 3: 224.

⁶⁰ en-Nisâ 4/8 (*Mirastan payı olmayan yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksiminde hazır bulunursa bundan onları da rızıklandırın ve onlara güzel söz söyleyin*).

⁶¹ Kazaî taksim: Vârisler arasında çocuk, mecnun ve ma'tuh (bunak) gibi vesayet altında olan kimselerin bulunması veya vârislerden birisinin miras taksimi sırasında bulunmaması veya hepsi âkıl ve bâliğ oldukları halde vârisler tarafından istenmesi halinde hakimin cebren ve hükmen yaptığı taksimdir. (Mustafa Uzunpostalcı, *Hukuk ve İslâm Hukuku II*, (Konya 1996), 45).

⁶² Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslâm Hukuku*, 320.

⁶³ İbn Âbidîn, *Hâşiye 'alâ Reddî'l-muhtâr*, 7: 758; Sabuni, *el-Mevâris*, 39; Mustafa Uzunpostalcı, *Hukuk ve İslâm Hukuku II*, 32; Muhsin Koçak, vdğ., *İslâm Hukuku*, 324.

⁶⁴ Ali Haydar Efendi, *Teshîlu'l-ferâiz*, 10; Sabuni, *el-Mevâris*, 40.

19. İslâm miras hukukunda veraset yoluyla mirasın vârise geçmesi için hem vâriste hem de mûriste bulunması gereken şartlar vardır.⁶⁵

a. Mûrisin ya gerçekten ya takdiren⁶⁶ ya da hükmen⁶⁷ ölmüş olması gerekir. Yaşayanın malı miras olamaz.

b. Mûris öldüğünde vârisin ya gerçekten ya da takdiren hayatta⁶⁸ olması gerekir.

c. Mirasçılığı engel olan bir durumun bulunmaması gerekir. Mirasçılığa engel olan durumlar; öldürmek, kölelik, din ve ülke farklılığıdır.⁶⁹ İnsanın kendisini de toplumu da kötü duruma düşürecek bu hallere engel olmak için mirastan mahrumiyet yaptırımını uygulanmıştır.

d. Mirasçı olmayı gerektiren sebebin bulunması gerekir.⁷⁰ Yani akrabalığın türü ve derecesi bilinmelidir. Mirasçılığa engel durumlarında mahrumiyet şahsidir. Engelden dolayı şahsın kendisi yok sayılır, yakınları mirastan mahrum olmaz.⁷¹

20. İslâm miras hukukunda mirasçılar Hanefî mezhebine göre on basamaklı bir sıralamaya tabi tutulmuştur.⁷² Diğer mezhepler ise bu sıralamadan bazılarını kabul etmemektedir.

⁶⁵ İbn Âbidîn, *Hâşiye 'alâ Reddi'l-muhtâr*, 7: 758; Ali Haydar Efendi, *Teshîlu'l-ferâiz*, 11; Sabuni, *el-Mevâris*, 40; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhat-ı Fıkhiyye Kamusu*, 5: 221; Mustafa Uzunpostalcı, *Hukuk ve İslâm Hukuku II*, 33; Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 44; Abdülaziz b. Abdullah b. Baz, vdğ., *Camiu ahkami'l-mevâris*, 79.

⁶⁶ Hamile bir kadın müessir bir fiil nedeniyle bebeğini düşürürse cenin öldürülmüş kabul edilir Yani müessir fiil den önce ölmüş olabileceği düşünülmez, öldürülmüş diye takdir edilir veya annesinin karnında mûris olan ceninin haksız fiil sonucu düşürülerek öldürülmesidir. (Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 33).

⁶⁷ Hayatta olduğu halde hakimin birisinin ölümüne hükmetmesidir. Bu kişiler irtidat edip darül harbe kaçan ve kaybolup ölü mü diri mi olduğu bilinmeyen kişilerdir.

⁶⁸ Takdiren hayatta olmak, anne karnında bulunan ceninin hayatıdır. (Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1: 424; Muhsin Koçak, vdğ., *İslâm Hukuku*, 327)

⁶⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 29: 138; Cürcanî, *Şerhu's-sirâciyye*, 18; İbn Âbidîn, *Hâşiye 'alâ Reddi'l-muhtâr*, 7: 766; *el-Fetâva'l-Hindiyye*, 6: 454; Sabuni, *el-Mevâris*, 41; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhat-ı Fıkhiyye Kamusu*, 5: 224; Ali Himmet Berki, *Ferâiz İlmi ve İntikali*, 31; Mustafa Uzunpostalcı, *Hukuk ve İslâm Hukuku II*, (Konya 1996), 95; Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 48; Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1: 424; Abdülaziz b. Abdullah b. Baz, vdğ., *Camiu ahkami'l-mevâris*, 16; el-Mardinî, *er-Rahabiyye fi ilmi'l-ferâiz*, 35.

⁷⁰ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1: 427; Muhsin Koçak, vdğ., *İslâm Hukuku*, 333.

⁷¹ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1: 427; Muhsin Koçak, vdğ., *İslâm Hukuku*, 333.

⁷² İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 2: 322-329; Cürcanî, *Şerhu's-sirâciyye*, 7; İbn Âbidîn, *Hâşiye 'alâ Reddi'l-muhtâr*, 7: 762; *el-Fetâva'l-Hindiyye*, 6: 447; Ali Haydar Efendi, *Teshîlu'l-ferâiz*, 23, vd.; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhat-ı Fıkhiyye Kamusu*, 5: 239; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslâm Hukuku*, 321; Ali Himmet Berki, *Ferâiz İlmi ve İntikali*, 38; Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 87.

1. Ashâb-ı Ferâiz: Hisseleri kitap, sünnet ve icma ile belirlenmiş vârislerdir. Miras önce ashâbü'l-ferâizden olan mirasçılar arasında taksim edilir.⁷³ Ashâbü'l-ferâiz için paylar; en çok 2/3 ve en az 1/8 olmak üzere 1/2, 1/3, 1/4 ve 1/6 olarak takdir edilmiştir.⁷⁴ Bu gruptakilerin birlikte vâris oldukları kişilere göre değişen pay durumları "kırk hal" diye isimlendirilmiştir.⁷⁵ Mûrisin karısı, kocası, babası, babasının babası, babasının annesi, annesi, kızı, oğlunun kızı, ana baba bir kız kardeşi, baba bir kız kardeşi, ana bir erkek kardeşi ashâb-ı ferâizdendir.

2. Asabe-i nesebiyye: Neseb (kan hısımlığı) yönünden akrabalardır. Bunlar başkası sebebiyle asabe olmazlar ve bunlar üçe ayrılır. Birincisi asabe binefsihidir. Mûrisle aralarına kadın girmeyen erkek akrabalardır.⁷⁶ Nitekim Kur'an'da mûrisin oğlu, oğlunun...oğlu. "*Ölenin çocuğu (oğul veya kız) varsa ana ve babadan her birine terikenin altında biri vardır*"⁷⁷ buyrulur. Babası, babasının... babası gibi. Ayette: "*Ölenin çocuğu olmayıp da, O'na ana ve babası mirasçı olduysa, üçte biri anasınındır*"⁷⁸ buyrulur. Ana baba bir veya baba bir erkek kardeşleri ile bunların ilânihaye oğulları gibi. Bununla ilgili olan ayet şudur: "*Eğer (mirasçı) erkek kardeş ise çocuksuz (ve babasız) ölen kız kardeşinin (ölümüyle) bıraktığı mirasın tamamını alır*"⁷⁹ Ana baba bir veya baba bir amcalarla, bunların ilânihaye erkek çocukları. Hadiste şöyle buyrulur: "*Nebî (s.a.s.) mirası ana-baba bir erkek kardeşe, sonra baba bir erkek kardeşe, sonra ana baba bir erkek kardeşin oğluna, sonra baba bir erkek kardeşin oğluna verdi. Amcaların durumunu da aynen bunlar gibi zikretti*"⁸⁰

---

⁷³ Serahsî, *el-Mebsût*, 29: 138; Dâmâd, *Mecma'u'l-enhur*, 4: 495; İbn Âbidîn, *Hâşiye 'alâ Reddi'l-muhtâr*, 7: 762; Muhammed Ali Sabuni, *el-Mevâris fi-ş şeriatî'l İslâmiye fi dav'i-l-kitab ve's-sünne*, (Beyrut: Mektebetu-l-asriyye, 2011), 37.

⁷⁴ Cürcanî, *Şerhu's-sirâciyye*, 26; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhat-ı Fikhiyye Kamusu*, 5: 241; Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslâm fikhî: İbâdât-muamelat-ferâiz*, 3: 231; Abdülaziz bin. Abdullah bin baz, vdğ., *Camîu ahkâmî'l-mevâris*, 18-20; el-Mardinî, *er-Rahabiyye fi ilmi'l-Ferâiz*, 44.

⁷⁵ Hamza Aktan, "Miras", *DİA*, (Ankara: TDV, 2005), 30: 144.

⁷⁶ Cürcanî, *Şerhu's-sirâciyye*, 70; İbn Âbidîn, *Hâşiye 'alâ Reddi'l-muhtâr*, 7: 773; Sabuni, *el-Mevâris*, 68; Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslâm fikhî: ibâdât-muamelat-ferâiz*, 3: 235; Abdülaziz bin. Abdullah bin baz, vdğ., *Camîu ahkâmî'l-mevâris*, 22.

⁷⁷ en-Nisâ 4/11.

⁷⁸ en-Nisâ 4/11.

⁷⁹ en-Nisâ 4/176.

⁸⁰ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 2: 321-322.

Asâbe-i nesebiyye'nin ikincisi başkası sebebiyle asabe olanlar, bunlara asabe bigayrihi denir.⁸¹ Ölenin kızları, bunlar ölenin oğulları ile müşterek asabe olurlar. Cenâb-ı Allah; "*Allah size (miras hükümlerini şöylece emir ve) tavsiye eder. Çocuklarınız hakkında, erkeğin hissesi iki kızın hissesi kadardır*"⁸² buyurur. Ölenin oğlunun kızları. Bunlar da ölenin aynı derecedeki (batındaki) oğlun oğlu ile asabe olurlar. Yukarıdaki ayette evlad kelimesi oğul ve kız anlamı yanında bunlar olmayınca oğlun... oğlu veya kızı anlamına da gelir.⁸³ Ana-baba bir kız kardeşler. Bunlar öz erkek kardeşlerle birlikte olunca asabe olurlar.⁸⁴ Baba bir kız kardeşler. Bunlar da baba bir erkek kardeşlerle birlikte asabe olurlar.⁸⁵ Üçüncüsü başkası ile birlikte asabe olanlar ki bunlara da asabe mea gayrihi denir.⁸⁶ Bunlar ölenin kızları veya oğul kızları ile birlikte bulununca asabe olan kız kardeşlerdir. Bunlar iki kısımdır: Ana baba bir kız kardeşler. Ölenin kızı veya oğlunun kızı ile asabe olurlar. Hz. Peygamber (s.a.s.): "*Kız kardeşleri, kızlarla birlikte bulununca, asabe yapınız*"⁸⁷ buyurmaktadır. Baba bir kız kardeşler, yine ölenin kızı veya oğlunun kızı ile asabe olurlar. Bu konudaki delil, yukarıda zikrettiğimiz hadistir. Ana-baba bir kız kardeş bulunmayıp da, kız veya oğul kızı ile beraber baba bir kız kardeş bulunursa asabe olur.

Mirastan ashâb-ı ferâizden olanlar mirastan hisselerini aldıktan sonra arta kalanı asabe-i nesebiyyeden olanlar alırlar. Birden çok asabe birlikte bulunursa en yakın ve en kuvvetli olan tercih edilir. Diğerleri mirastan düşer. Zira Resulullah (s.a.s.): "*Ashabü'l-ferâize hisselerini veriniz. Onlardan artan miras, en yakın erkek hısımındır*"⁸⁸ buyurmuştur.

3. Asabe-i sebebiyye: Mûrisi azad eden birisi var ise o mûrisin asabesi olur.⁸⁹ Bu kişi ashâb-ı ferâiz ve neseben asabeden akraba bulunmadığında mirası alabilir.

4. Mûrisi azat eden kişi hayatta değilse onun erkek akrabaları mirası alır.⁹⁰

⁸¹ İbn Âbidîn, *Hâşiye 'alâ Reddi'l-muhtâr*, 7: 775; Sabuni, *el-Mevâris*, 71.

⁸² en-Nisâ 4/11.

⁸³ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 2: 321-322.

⁸⁴ en-Nisâ 4/176.

⁸⁵ en-Nisâ 4/176.

⁸⁶ İbn Âbidîn, *Hâşiye 'alâ Reddi'l-muhtâr*, 7: 776; Sabuni, *el-Mevâris*, 73.

⁸⁷ Buhârî, "Ferâiz", 12; Dârimî, "Ferâiz", 4.

⁸⁸ Buhârî, "Ferâiz", 5, 7, 9-10; Müslim, "Ferâiz", 2-3; Tirmizî, "Ferâiz", 8; Dârimî, "Ferâiz", 28.

⁸⁹ Cürcanî, *Şerhu's-sirâciyye*, 8; Sabuni, *el-Mevâris*, 39, 74; Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslâm fıkhi: İbâdât-muamelat-ferâiz*, 3: 236.

5. Ashâb-ı ferâiz dışında mûrisin vârisi yok ise kalan red⁹¹ yoluyla neseben farz sahiplerine hisseleri oranınca tekrar dağıtılır.⁹²

6. Zevi'l-erham: Mûrisin ashâb-ı ferâizden ve asabeden olmayan akrabalarıdır.⁹³ Vefat eden kimsenin red yoluyla miras alabilecek farz sahibi mirasçıları ve nesebî veya sebebî akrabaları bulunmadığında mirasın kalanına veya ölenin hiç vârisi yoksa mirasın tamamına zevi'l-erham mirasçı olmaktadır.

Ebû Hanîfe ile Ahmed b. Hanbel'e göre üçüncü aşamada bunların mirasçı olması gerekir; karşı görüşte olan Şâfiî ve Malikî mezhebi fakihleri de III. (IX.) yüzyıldan itibaren beytûlmalın intizamının bozulduğu gerekçesiyle zevi'l-erhamın mirascılığını kabul etmişlerdir.⁹⁴

7. Mevle'l- muvâlât: Vârisi olmayan birisinin başka birisi ile anlaşarak onu kendisine vâris yapmasıdır. Bu mirasçılığı Hanefîler kabul eder ama diğer mezhepler bunun cahiliye adeti olduğu ve nesh edildiğinden hareketle kabul etmezler.⁹⁵

8. Başkası hakkında nesebi ikrar olunan kimse⁹⁶ yukarıda sayılan yedi grup da bulunmaması şartıyla bir kimsenin başkasını kendi nesebine nispet ettiği kişi var ise miras alabilir. Bir kimsenin, nesebi meçhul bir şahsın nesebini kendisine akraba olacak şekilde başkasına nispet etmesi durumunda nesebi ikrar olunan kimse ile nesebi ikrar eden arasında mirasçılık ilişkisi kurulur.

9. Kendisine üçte birden fazla vasiyet edilen kişi,⁹⁷ vasiyet terikenin üçte birinde geçerli olduğu halde mûrisin hiç vârisi bulunmazsa o zaman üçte birden fazla yaptığı vasiyeti geçerli olur.

---

⁹⁰ Cürcanî, *Şerhu's-sirâciyye*, 8.

⁹¹ Farz sahibi mirasçılar paylarını aldıktan sonra geriye kalan mirası alacak asabe bulunmaması durumunda, kalanın neseben farz sahibi olanlara, payları nispetinde paylaşılırak iade edilmesine red denmektedir (Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 8: 282, 283).

⁹² Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslâm fıkhı: İbâdât-muamelat-ferâiz*, 3: 236.

⁹³ Sabuni, *el-Mevâris*, 37; Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslâm fıkhı: ibâdât-muamelat-ferâiz*, 3: 237; Abdülaziz bin. Abdullah bin baz, vdğ., *Camii ahkami'l-mevâris*, 64, 113.

⁹⁴ Hamza Aktan, "Miras", *DİA*, 30: 144.

⁹⁵ Serahsî, *Mebisüt*, 8: 91; İbn Kudâme el-Makdisî, İbn Kudâme Şemsüddîn Ebû'l-Ferec Abdurrahmân b. Ebî Ömer Muhammed (ö.682/1283), *eş-Şerhu'l-kebîr alâ metni'l-Muknî*, b.y., ts., 9: 645; Cürcanî, *Şerhu's-sirâciyye*, 9; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 8: 403.

⁹⁶ Cürcanî, *Şerhu's-sirâciyye*, 10; Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslâm fıkhı: İbâdât-muamelat-ferâiz*, 3: 238.

⁹⁷ Cürcanî, *Şerhu's-sirâciyye*, 11.

10. Beytülmal/hazine yukarıda geçen vârislerden hiç biri yoksa terike hazineye kalır.⁹⁸

Şâfiî ve Malikîlere göre ashâbü'l-ferâiz ve asabenin bulunmaması durumunda mal beytümale miras olarak intikal eder zira Şâfiî ve Malikîlere göre İslâm da miras sebebidir ve mûrisin Müslüman kardeşlerine miras olarak kalan malı beytülmal aracılığıyla Müslümanlara harcanır.⁹⁹

Sonuç

Bu çalışma ile İslâm miras hukukunu diğer hukuk sistemlerinden ayıran pek çok özelliğinin olduğu tespit edilmiştir. İslâm miras hukukunu diğer hukuk sistemlerinden ayıran en önemli özelliği onun ilahî kökenli olmasıdır. İslâm miras hukukunun özelliklerinden her vârisin hissesinin ayrı ayrı ele alındığı, hisselerin ne kadar ve kime verileceğinde murîse tasarruf yetkisi verilmediği, insanın yaratılışına, fitratına uygun ilkeler içerdiği, adaletin ve ihtiyacın gözetildiği, insanın yükünü azalttığı ve insanlar arasında husumete engel olma potansiyeline sahip olduğu görülmüştür. Hayattayken akrabaların birbirine karşı yükümlülükleri ile öldükten sonra birbirlerinden alacakları miras hakkının orantılı olduğu da tespit edilmiştir. Birisine miras kalması için ölenle arasında kan hısımlığı, nikâh veya velâ sebebiyle bir ilişki aranmıştır. Vâris olma da mûris olma da tercihe bırakılmamış, zorunlu olmuştur. İslâm miras hukuku orta bir yol tutmuş, malı hakkında mûrise ne tam yetki vermiş ne de tamamen mûrisin yetkilerini almıştır. Mûrisin malından cenaze masrafı, borcu ve vasiyeti çıkarıldıktan sonra kalan, miras olarak vârislere kalmıştır. İslâm miras hukukunda bulunan bu özellikler/prensipeler zamana ve mekana bağlı olmaksızın her birey ve her toplum için pek çok maslahatı gerçekleştiren bir sistem olmuş ve asırlardır pek çok Müslüman toplum tarafından da tatbik edilmiş ve edilecektir. Çünkü İslâm miras hükümleri sübûtu ve delâleti kat'î olan naslarla belirlendiği için, değişmesi kanaatimizce söz konusu değildir. İslâm miras hukukunun kendine özgü bu özellikleri onun yaptırım gücünü de arttırmıştır.

⁹⁸ Cürcanî, *Şerhu's-sirâciyye*, 11; Sabuni, *el-Mevâris*, 38; Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslâm fıkhi: İbâdât-muamelat-ferâiz*, 3: 239.

⁹⁹ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3: 6; Bilmen, *Kâmus*, 5: 240.

Kaynakça

Abdülaziz b. Abdullah b. Baz, vdğ. *Camiu ahkami'l-mevâris*. Kahire: Daru İbn Hazm, 1328/2007.

Ahmed b. Şeyh Muhammed Zerkâ (ö.1357/938). *Şerhu'l-kavâidi'l-fikhiyye*. Thk. Mustafa Ahmed Zerkâ. Dımeşk: Daru'l-kalem, 1409/1989.

Aktan, Hamza. "Miras". *DİA*. 30: 143-145. Ankara: TDV, 2005.

Aktan, Hamza. *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*. İstanbul 1991.

Berki, Ali Himmet. *Ferâiz İlmi ve İntikali*. Ankara 1986.

Berki, Şakir. "İslâm Hukukunun Ana Hatları II". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (1973): 29-40.

Bilmen, Ömer Nasuhi (ö.1390/1971). *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul 2013.

Büyük Haydar Efendi (1320/1903). *Usul-i Fıkıh Dersleri*. Nşr. M. Çevik, K. Meral. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1966.

Cerah, Zeynep. *Gözetilen Hikmetler Açısından Fıkıhta Kadınların Mirası* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Rize 2012.

Cürcanî, Ebu'l Hasan Seyyîd Şerîf Ali b. Muhammed b. Ali. *Şerhu's-sirâciyye*. Mısır: Mektebetü'l-Mustafa. 1944.

Döndüren, Hamdi. *Delilleriyle İslâm Hukuku. Şahıs, Âile ve Çözümlü Miras*. Konya 1977.

el-Fetâva'l-Hindiyye (Ebû'l-Muzaffer Muhyiddîn Muhammed Bahadır Alemgir (ö.1118/1706) tarafından, Şeyh Nizam başkanlığında bir komisyona hazırlanmıştır). Beyrut: Dâru'l-fikr, 1411/1991.

el-Mardinî, Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed Sibt. *er-Rahabiyye fi ilmi'l-ferâiz*. Dımaşk: Darü'l-Kalem, 2013.

Erdoğan, Mehmet. *İslâm Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*. İstanbul: İFAV. 2000.

Hattâb, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdîrrahman (ö.954/1547). *Mevâhibü'l-Celîl şerhu muhtasari'l-İmâm Halîl*. Beyrut: Dâru'l-fîkr. 1398/1978.

İbn Âbidîn, Muhammed b. Ömer el-Hanefî (ö. 1252/1836). *Hâşiye 'alâ Reddî'l-muhtâr*. İstanbul 1984. [1-6; 6:1-731'e kadar "*Hâşiyetü Kurreti'l-uyûni'l-ahyâr tekmiletü Reddî'l-muhtâr*", İbn Âbidînzâde (ö.1306/1889). 6: 731-7, 8 ciltler *Takrîrâtü'r-Râfi'î*, Abdulkadîr b. Mustafa er-Rafî (ö.1323/1905)].

İbn Cüzeyy, Ebû'l-Kasım Muhammed b. Ahmed (ö.741/1340). *el-Kavânînü'l-fikhiyye*. b.y., ts.

İbn Kudâme el-Makdisî, İbn Kudâme Şemsüddîn Ebû'l-Ferec Abdurrahmân b. Ebî Ömer Muhammed (ö.682/1283). *eş-Şerhu'l-kebîr alâ metni'l-Muknî*. b.y., ts.

İbn Rüşd, Ebû'l Velîd Muhammed b. Ahmed el-Hafîd el-Kurtubî (ö.595/1198). *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 1402/1982.

Yusuf Karadâvî. *İslâm Hukuku Evrensellik Süreklilik*. Trc. Yusuf Işıcık, Ahmet Yaman. İstanbul: Marifet Yayınları, 1999.

Karaman, Hayrettin. *Mukayeseli İslâm Hukuku*. İstanbul: Nesil Yayınevi. 1996.

Küçük Ali Haydar Efendi (1354/1935). *Teshîlu'l-ferâiz (İslâm Miras Hukuku)*. Sad. Orhan Çeker. Konya: Tekin Kitabevi. 1984.

Muhammed Seyyid Bey. *Fıkıh Usûlüne Giriş*. Trc. Hasan Karayığit. İstanbul: Dügün Yayıncılık, 2010.

Sâbûnî, Muhammed Ali. *el-Mevâris fi-ş şeriatî'l İslâmiye fi dav'i-l kitab ve's sünne*. Beyrut: mektebetu-l asriyye. 2011.

Serahsî, Şemsü'l-Eimme Ebû Bekir Muhammed el-Hanefî (ö.483/1091). *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ts.

Serahsî, Şemsü'l-Eimme Ebû Bekir Muhammed el-Hanefî (ö.483/1091). *Usûlü's-Serahsî*. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ts.

Seydişehrî, Mahmud Esad b. Emin. *Feraidu'-ferâiz (Delilleriyle İslâm Miras Hukuku)*. Trc. İsmail Hakkı Uca. İstanbul: Esra Yayınları, 1994.

Şirbînî, Muhammed b. Ahmed el-Hatib (ö.977/1570). *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'anî elfâzi'l-Minhâc*. Beyrut: Dâru'l-fikr, ts.

Uzunpostalcı, Mustafa. *Hukuk ve İslâm Hukuku II*. Konya 1996.

Vehbe, Zuhaylî. *el-Fıkhu'l-İslâmî ve edilletüh*. Dimaşk: Dâru'l-fikr, 1404/1984.

Yıldırım, Celal. *Kaynaklarıyla İslâm fıkhu: İbâdât-muamelat-ferâiz*. Konya: Uysal Kitabevi, ts.

Summary

Islamic law is the totality of the rules governing the connection of the Creator, himself, with other people and things, while the person is alive and after his death. These rules are intended to protect his rights and to report his responsibilities. Some of the rules that take into account the physical characteristics and needs of man from creation, provide justice and balance, prevent hostility, are for in life while others are after death. How much of the property will be given to the people after the death of the deceased is determined under the provisions of the inheritance. The provisions of the inheritance have been included in Islamic heritage law mostly under the headings “kitabu'l-ferâiz” or “kitabu'l-mawaris” as well as “wills” and “Kismet”. The subject of this article is the property of Islamic heritage law based on the provisions given about the property of the person. Although every legal system has common points such as rights, justice and balancing, it has its characteristic features that are different from the other legal systems because of the different sources and interlocutors of the Islamic heritage law.

With this study, it has been determined that there are many features that distinguish Islamic Heritage Law from other legal systems. The most important feature that separates Islamic Heritage Law from other legal systems is its divine purpose. In other words, the provisions of inheritance are not formed by human beings but by divine will. This increased his sanctioning power.

It has been observed that the law of Islamic heritage has been taken into account separately, how and to whom the shares will be given, the power to save the inheritance, the creation of the human being, the principles appropriate to its nature, the need for justice and justice, the reduction of the burden and the potential to prevent the animosity among people. The provisions of the inheritance of Islamic law have been reported as gradual, not at a time with the verses and hadiths, as in the other provisions.

In life, it was determined that the rights of relatives against each other and the right to receivables from each other after death were proportional. There must be reason to be a heiress. In order to inherit one's inheritance, a relationship has been sought from the deceased due to blood relatives, marriage or custody. Justice and need were taken into consideration in Islamic Heritage Law. In the distribution of inheritance, the shares were determined by taking into consideration the fact that the heir was closer to the inheritor, and that he was a woman or a man (difference according to gender).

In Islamic Heritage Law, heritage is not shared within the core family of parents and children (a narrow framework). The inheritance is wider and far away from each degree many relatives (parents, grandparents, grandparents, children, grandchildren, brothers, uncles, aunts, etc.) is shared between. In this way, balance is maintained in the distribution of wealth in the individual, family and society. A person may grant or sell his / her property to his / her heir, to someone else or to any other institution all of his / her property but after death, he/she must leave two thirds of his property to his/her heirs. In Islamic heritage law, there is no will to inherit, but the Will is valid for anyone other than the heir. Because to make a will in favor of one of the heirs may disrupt justice between the heirs and may lead to incompatibility and hostility among the heirs. In Islamic Heritage Law, there is no obstacle to the existing heir, nor can the desired heir be made. In Islamic heritage law, the heir has no right to refuse his legacy. Even if he does not wish to inherit, he will still inherit, but there will be no debts. The heirs can also share the heritage through mutual agreement

Inheritance and inheritance were not left to the choice, it was compulsory. The law of Islamic inheritance has taken a middle course, nor has it given full authority to the inheritance of his possessions after the funeral expenses, debts and will of the

deceased were removed from the property of the deceased, the inheritance was left to the heirs.

These characteristics/principles of Islamic heritage law have become a system that performs many benefits for every individual and every society, regardless of time and place and Islamic heritage law has been applied and will be applied by many Muslim communities for centuries. Because the provisions of the Islamic heritage have been determined with certain evidences, it is not in our opinion to change them.